

BABA TAHİRÊ HEMEDANÎ Û WERGERÊN DUBEYTIYAN YÊN BI KURMANCÎ

BABA TÂHİR-İ HEMEDÂNÎ VE DUBEYTİLERİNİN KÜRTÇE TERCÜMELERİ
BABA TAHIR-I HAMADANI AND THE KURDISH TRANSLATIONS OF HIS DUBEYTIS

Murat ÇELİK*

Article Type: Research Article // Gotara Lêkolînî
Received // Hatîn: 28.07.2022
Accepted // Pejirandin: 06.10. 2022
Published // Weşandin: 30.11.2022
Pages // Rûpel: 59-73
DOI: 10.55106/kurdiname.1150329

This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Citation/Atif: Çelik, Murat (2022). Baba Tahirê Hemedanî Û Wergerên Dubeytiyan Yên Bi Kurmancî, Kurdiname, no. 7, p.59-73

Plagiarism/Întihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via ithenticate plagiarism website // *Ev gotar herî kêr ji aliyê 2 hakeman va hatiye nixrandin û di malpera întihalê ithenticate ra hatiye derbaskirin.*

Kurte

Baba Tahirê Hemedanî di edebiyata Kurdî de ji şairên pêşîn tê qebûlkirin û bi dubeytiyên xwe bi nav û deng e. Her çendî li dinyayê û bi taybetî jî li rojava têra xwe nehatibe nasîn jî ji sedsala 19an pê ve xebatên li ser dubeytiyên wî zêde bûne, wergerên dubeytiyan yên bi zimanên cuda hatine weşandin û xebatên ilmî li ser hatine kirin. Her wiha Kurdan jî hema bibêje bi hemû zaravayên xwe li ser vê çavkaniya qedîm xebat kirine û wergerên wê yên curbecur weşandine. Di vê gotarê de sê wergerên Kurmancî yên dubeytiyan hatine nixrandin û çavkaniya wergeran, zimanê ku hatiye bikaranîn û hejmarê şîrên wergerandî hatiye berawirdkirin.

Peyvên Sereke: Baba Tahirê Hemedanî, Dubeytî, Lorî, Kurdî, Werger, Edebiyat

Özet

Kürt edebiyatının öncülerden kabul edilen Baba Tâhir-i Hemedânî, dubeytleriyle tanınan bir şairdir. Baba Tâhir dünyada ve özellikle de batıda yeterince tanınmasa da 19. yüzyıldan itibaren dubeytleriyle öne çıkmıştır. Dolayısıyla son dönemlerde Baba Tâhir hakkında yapılan çalışmalar bir hayli artmış, şiirleri farklı dillere tercüme edilip yorumlanmış ve ilmi incelemelere konu olmuştur. Aynı zamanda bu kadim kaynak hakkında Kürtçenin tüm lehçelerinde de çalışmalar yapılmış ve çeşitli tercümeleri yayınlanmıştır. Bu makalede Baba Tâhir'in dubeytlerinin üç farklı Kurmancî tercümesi değerlendirilerek tercümelerde istifade edilen kaynaklar, kullanılan dil ve tercüme edilen şiirlerin sayısı karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Baba Tâhir-i Hemedânî, Dubeyti, Lori, Kürtçe, Çeviri, Edebiyat

Abstract

Baba Tahir-i Hamadani who is considered to be one of the pioneers of Kurdish literature, is a poet known for his *dubeytis* (double couplets). Although Baba Tahir is not well known throughout world and especially in the west, he has drawn attention and come into prominence through his dubeytis since the 19th century. Studies on Baba Tahir have consequently increased to a great extent in recent years, and his poems have been translated and interpreted into various languages and have been the subject of scientific studies. Simultaneously, studies have been made about this ancient source in all dialects of Kurdish and different translations have been published. In this article, three different Kurmanji translations of Baba Tahir's dubeytis have been evaluated and the sources used in the translations, the language used and the number of translated poems have been compared.

Keywords: Baba Tahir-i Hamadani, Dubeyti, Lori, Kurdish, Translation, Literature

* Xwendekarê doktorayê, muradcelali@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6840-3576A>

1. Destpêk

Baba Tahirê Hemedanî bi dubeytiyên xwe ve di edebiyata Farisî û Kurdî de xwedî cihekî girîng e. Her çendî li ser nijad û zimanê wî nîqaş hebin jî li gor fikra Henri Samuel Nyberg (1889-1974) zimanê wî taybetiyên zimanê Pehlewî di xwe de dihewîne (Yazıcı, 1991: 371) û ev yek jî wê derfetê dide Kurd û Farisan da ku bikaribin xwedî li berhemên wî derkevin û wan wekî pareke ji ziman û edebiyata xwe qebûl bikin. Loma li gor dîroknasên edebiyata Kurdî (Rûhanî, 2017: 70; Sagniç, 2014: 69, Adak, 2013: 107-116.) Baba Tahir ji şairên pêşîn yê edebiyata Kurdî ye û bi zaravayê Kurdî Lorî/Goranî nivîsiye.

Emê di vê nivîsê de li ser sê wergerên dubeytiyên Baba Tahir yê Kurmancî rawestî û sê wergerên Kurmancî -Sabah Kara, Tehsîn Îbrahîm Doskî û Kadri Yıldırım- ku du heb li Bakur bi tîpên latînî hatine çapkirin û yek jî li Başûr bi tîpên Erebi hatiye çapkirin ji hêla çavkanî, ziman, hejmarê dubeytiyan ve berawird bikin.

2. Baba Tahirê Hemedanî

Li ser dema bûyîn û mirina Baba Tahirê Hemedanî nîqaş hebin jî wisa tê qebûlkirin ku ew di sedsala 5an ya hîcrî de jiyaye. Li gor dîroka ku bi hesabê ebcêdê ji helbesteke bi cureyê mu'amayê hatiye nivîsîn û nîsbetî Baba Tahir tê kirin, sala bûyîna wî 326/938 e û sala mirina wî jî wekî Riza Qulî Xan diyar dîke mîladî 1010 e (Hidayet, 1382: I, 326, Vgz. Çelik, 2015: 249). Lêbelê li gor hin lêkolîneran ne mimkun e ev dîrok dema jidayikbûna Baba Tahir nîşan bide û loma dibêjin ew mu'ema ya wî nîne (Çelik, 2015: 249). Lewra li gor agahiyeke di *Rahetu's-Sudûr we Ayetu's-urûra* Mihemed bîn Elî Rawendî (mirin 1207) de çaxê Tuxrul Beg di sala 447/1055an de hatiye Hemedanê bi sê alimên wê derê re hevdiîtin kiriye û ji wan yek jî û heta yê herî zêde bandor li ser wî çêkiriye Baba Tahir e. Li gor vê agahiyê heya wê çaxê li heyatê bûye û her wiha di dubeytiyeke xwe de diyar dîke ku 84 salî ye (Çelik, 2015: 288). Loma lêkolîner dibêjin gava ew dîroka di wê mu'amayê de tê nîşandan (938) û hevdiîtina bi Tuxrul Beg re (1055) tê muqayesekirin ev dîroka ji bo bûyîna wî tê nîşandan dûrî aqilan e.¹ Ji hêla din ve hin rîwayet hene ku dibêjin dema Eynulqudat el-Hemedanî (1098-1131) hatiye dardakirin Baba Tahir sax bûye û ev bûyer dîtiye, lê ev rîwayet bêbingeh tê dîtin û nayê qebûlkirin (Yazıcı, 1991: 371).²

Ya rastî der heqê dema bûyîn, wêfat û hûrgiliyên jiyana wî de agahiyên vebir li ber dest tunene. Loma li ser van mijaran gelek nîqaş hatine kirin, bîr û rayên dijberê hevdu hene. Ji ber ku armanca vê nivîsê ne ew e ku jiyana Baba Tahir bi hûrgilî were vegotin, loma emê li ser wan nîqaşan nesekin.

Baba Tahir xelkê Hemedanê ye û bi nîsbeta Hemedanî hatiye nasîn. Her wiha ji ber meşrebê xwe yê Qalenderiyê wekî Uryan jî tê nasîn (Sağlık, 2018: 714-715). Wekî din der

¹ Bi raya min ewqasî jî dûrî aqilan nîne. Lewra di navbera herdu dîrokan de (326-447/938-1055) teqrîben 121 û 117 sal hene û ev jî ji bo emrê merivan tiştekî dûrî aqilan nîne. Dibe ku Baba Tahir gelek salan emir kiribe. Lewra li der û dora me kesên hê ji van salan zêdetir jiyane jî hene. Bo mînak Zoro Axayê Bedlisî bi qasî 160 salî emir kiriye. Loma 120 sal qet jî dûrî aqilan nîne. Jixwe Ahmet Faruk Çelik şaşiyeke dîrokî dîke 1055ê sala mîladî wekî 477 hîcrî dinivîse. Sala 477 hîcrî beranberî 1084ê mîladî ye. Ji bi Zoro Axa bnr. https://en.wikipedia.org/wiki/Zaro_Aga (23.03.2018)

² Yazıcı, di nivîsa xwe ya navborî de dîroka dardakirina Eynulqudat el-Hemedanî (1098-1131) wekî sala 1273yan nîşan dide, diyar ev şaş e, bnr. Yazıcı, 1991: 371.

heqê Yaresanîbûna wî de jî nêrînên cuda hene (Yıldırım, 2013: 23-27). Ligel vê ji ber ku helbestên xwe bi Lorî nivîsîne û bi nîsbeta Lorî jî tê zanîn (Bey, 998: 74).

3. Wergerên Dubeytiyan ên bi Kurmancî

Heya sedsala 19an li ser Baba Tahir û dubeytiyên wî pir zêde xebat nehatine kirin. Di tezkîreyên sedsalên 18 û 19an de helbestên Baba Tahir pir kêr cih girtine û loma zêde nehatiye nasîn. Lê piştî 1885an bi hewl û xebatên musteşrîqan eleqeya li ser dubeytiyên Baba Tahir zêde bûye. Di encama van xebatan de him li Îranê û him jî li Rojava li ser dubeytiyên wî lêkolîn hatine kirin, bi vî awayî jimara dubeytiyên wî yê tesbîtkirî jî zêde bûye (Yazıcı, 1991: 371). Ji wê rojê pê ve bi gelek zimanan lêkolîn, berhevkerin û wergerên dubeytiyan derçûne. Di nav wergerên dubeytiyên Baba Tahir de yê bi zimanê Kurdî ango bi zaravayên Kurmancî³, Soranî, Hewramî (Yıldırım, 2013: 58-59) û Zazakî (Çolîg, 2016) hatine amadekirin jî hene. Her wiha bi deng jî li ser xebat hatine kirin (Bianet, 2018) û ev eleqeya li ser dubeytiyan piştî ku fikra neteweyî ya Kurdî xurt bû her ku diçe zêde dibe. Van salên dawîn him li Başûr û him jî Bakur li ser dubeytiyan xebatên zanistî zêde dibin. Bi gotar, werger û tezên lîsansa bilind (Yavuzer, 2016) ev qad geş dibe.

Bi qasî agahiyên me peyda kirin heya niha li Bakur du wergerên dubeytiyên Baba Tahir ên bi Kurmancî hatine çapkirin û yek jî li Başûr hatiye weşandin.⁴ Ji wan wergeran ya pêşîn ya Sabah Kara ye ku heya niha du çapên wê çêbûne, çapa ewil di sala 1998an de û ya duduyan jî di sala 2010an de di nav weşanên Nûbiharê de weşiyaye. Wergera li Başûr jî ya Tehsîn Îbrahîm Doskî ye û di sala 2010an de li Duhokê hatiye weşandin û wergera duduyan ya li Bakur jî ya Kadri Yıldırım e û di sala 2013an de di nav weşanên Avestayê de hatiye çapkirin.

3.1. Wergera Sabah Kara

Wergera pêşîn ya ku di vê xebata xwe de em ê li ser bisekinin ya Sabah Kara ye û bi navê *Dubeytîya Baba Tahirê Uryan* du caran çap bûye. Çapa pêşîn ya vê wergerê di sala 1998an de bi destê Nûbiharê hatiye weşandin û her wiha di sala 2010an de çapa wê ya duduyan jî çêbûye (Uryan, 2010). Di vê nivîsê de jêdera me çapa duduyan e.

Kara di beşa bi sernavê “Pêşgotina Çapa Duyem” de qala zehmetiya wergera şî‘rê ya bi form, wezn û qafiyeyan dike û destnîşan dike ku gava wergêr hewl dide maneya helbestê wergerîne form, wezn û qafiyeyan xirab dibe, dema formê diparêze îcar mane, wezn û qafiyeyan rast nabe û gava weznê rast dike wê çaxê jî mane, form û qafiyeyan li hev nayê... Piştî diyarkirina van zehmetiyan Kara dibêje me di çapa pêşîn ya vê wergerê de ev karê zehmet bi muwefeqetiyeke mezin pêk aniye. Lê huner, bêdawî ye. Meriv şî‘ra herî baş binivîse, wêneyê herî baş çêke jî dibe ku paşê yê hê baştir binivîse û çêbibe. Her wiha diyar dike ku di vê çapa nû de hemû dubeytî bi eslê wan re ji nû ve hatine muqayesekirin, di hinek cihan de guherîn, zelalkirin û tekûzkirina wezn û qafiyeyan hatiye kirin.

Kara ji hêla din ve destnîşan dike ku di çapa duduyan de 57 dubeytiyên di nav nusxeke li Pirtûkxaneya Hîsarê ya Îzmirê de bi jimara 550yî de qeydkirî li dawiya wergerê hatiye zêdekirin. Ev nusxe bi destnivîsa Ebdissemed Tebrîzî hatiye nivîsîn û di 1319/1901ê de

³ Di vê nivîsê de emê li ser sê wergerên Kurmancî rawestî.

⁴ Dibe ku hin xebatên li ser beşeke dubeytiyan hatine kirin hebin, li vir mebest yê tamam û weşandî ne.

li Stenbolê hatiye çapkirin (Uryan, 2010: 5-6). Ev nusxe bi şeklê orijînal di dawiya berhemê de hatiye bicihkirin (Uryan, 2010: 165-190) û bi metnê pirtûkê re hatiye muqayesekirin û cudahiyên wan hatine destnîşankirin.

Kara di beşa bi sernavê “Baba Tahirê Uryanî Hemedanî û Dubeytiyên Wî” de bi kurtî qala hevdiîna Baba Tahir û Tuxrul Beg dike û dibêje ev bûyer di navbera salên 1055 û 1058an de qewimiye û li ser Baba Tahir agahiya herî pêbawer e. Her wiha qala nusxeya muellif dike û dibêje biyografî û helbestên wî di tezkîreyên şa‘iran de tunene, loma meriv bi awayekî teqez nikare tesbît bike ku kîjan dubeytî yên Baba Tahir in. Wekî din diyar dike ku çavkaniya herî kevn ku hinek lêkolîner şa‘îrên Baba Tahir nîsbetî wê dikin, ew mecmueya destxet e ku li Muzeya Qonyayê bi jimara 2546an qeyd kiriye û ev nusxe ji sala 848ê hîcrî maye. Ji hêla din ve diyar dike ku di tezkîreyan de zêde cih nedane dubeytiyên Baba Tahir û sedsala dawîn li Ewropayê li ser dubeytiyan xebat hatine kirin û ew jî tenê bi qasî 80 dubeytiyan di nav xwe de dihewînin. Her wiha Kara diyar dike ku nusxeya herî berfireh ya dubeytiyên Baba Tahir ya Wehîd Destgirdî ye ku ji 300f zêdetir dubeytiyan pêk tê û çavkaniya wergera wî jî ew nusxe ye.

Peyra qala şa‘îra Îranî ya piştî Îslamê dike û dibêje ew wekî şa‘îrên gel bûn û bi navê Herareh yan Surûd dihatin nasîn. Bi demê re van helbestan navê Fehlewiyatê hildane û ji wan dubeytî çêbûne û dubeytiyên ji hêla şekil ve herî kamil jî yên Baba Tahirê Uryan in (Uryan, 2010: 7-8).

Di wergera Kara de 296 dubeytiyên esasî, 48 dubeytiyên biguman -ji wan du misra û peyvek kême- û 4 xezelên jimara beytên wan cuda (21, 8, 10, 6) hene. Herî dawiyê jî ferhengokeke piçûk heye. Di vê wergerê de metnê bi Lorî tîpên Erebi û yê Kurmancî jî bi tîpên latînî li rû hevdu hatine bicihkirin, ango rûpelek Lorî ye û rûpelê din jî wergera wê ya Kurmancî ye. Kara ji bo wezn, serwayê biparêze hewl daye. Loma di vî warî de bi ser ketiye. Zimanê wergera wî ji deqa eslî zêde dûr nîne û heta gelek cihan heman peyv û têgeh hatine bikaranîn û bi vî awayî derfet çêbûye ku xwîner herdu zaravayên Kurdî muqayese bike. Tu kompleks di wergêr de tune ye ku li pey peyvên cuda bikeve da ku werger ji metnê eslî dûr keve û heta heya ji dest hatiye xwe nêzî esl girtiye. Ev yek jî tehmeke şa‘îra klasîk dide wergerê. Li hin cihan wergêr ji bo wezn û qafiye li hev bê serbest tevgeriyaye, hinek peyv û hêmanên di eslê helbestan de hene bi kar neanîne.

3.2. Wergera Tehsîn Îbrahîm Doskî

Wergera duduyan ya ku me li ser lêkolîn kir ya Tehsîn Îbrahîm Doskî ye ku bi navê “Çarînên Baba Tahirê Uryan” di sala 2010an de li Duhokê bi destê Sentera Vekolînên Kurdî li Zanîngeha Duhokê hatiye weşandin (Doskî, 2010).

Doskî di destpêkê de qala dema jidayikbûna Baba Tahir dike, diyar dike ku di vê mijarê de agahiyeke misoger tune û dibêje hinek lêkolîner dubeytiyeke wî ji bo dema bûyîna wî delîl tînin û li gor wê, dîroka bûyîna wî 326ê hîcrî ye û ev jî beranberî 937 mîladî ye û her wiha sala 401ê hîcrî ku ew jî beramberî 1010ê mîladî ye û dîroka wefata wî ye (Doskî, 2010: 5).

Doskî piştî ku bi kurtî qala vê mijarê dike balê dikişîne li ser zimanê çarînên Baba Tahir û dibêje zimanê dubeytiyan -lê ew bi xwe peyva çarînê bi kar tîne- tîkel e û ev yek jî bûye eger ku li ser nîsbeta wan bal bi Baba Tahir hevrikiyeke germ pêk bê û loma diyar dike ku wê nekevîne nav vê babetê (Doskî, 2010: 6). Jixwe li ser taybetiya zimanê dubeytiyên Baba Tahir

ev nîqaş hene û Mihemed Emîn Zekî Beg (1880-1948) jî balê dikişîne ser vê mijarê û dibêje zimanê wî dişibe Goranî jî (Bey, 1998: 74).

Li gor Doskî naveroka dubeytiyên Baba Tahir -ew nîsbeta wî ya Uryan bi kar tîne- li dor eşqa heqîqî û mecazî dizivirin, gelekê wan li ser sofîtî û xwedênasî û her wiha gelek jî li ser evîndarî û duristiyê ne û wekî din şî'rên wî yên bi taybetî li ser jiyana wî bi xwe jî hene (Doskî, 2010: 6).

Doskî ji hêla naverokê ve dubeytiyên Baba Tahir û çarînên Omer Xeyam (1048-1131) muqayese dike. Bi gotina Doskî, Xeyam bi çavekî neyînî/selbî li rastiya mirinê dinihêre. Lê ev yek li nik Baba Tahir tune. Bi raya Doskî heke bi destê lêkolîneran bi awayekî heqane û duristî lêkolîn li ser "rubaiyatên" Baba Tahir bihata kirin, ewê jî derketana pêş, bihatana nasîn û ji rubaiyatên Xeyam kêmtir nedibûn (Doskî, 2010: 7).

Doskî li ser pîvana dubeytiyan jî agahiyê dide û dibêje Baba Tahir şî'rên xwe li ser behra "el hecez el musedes el mehzu'f"ê vehonane. Doskî zehmetiya wergera şî'rê bal bi şî'rê bi bîr dixê û paşê dibêje ligel dijiwariya wê heya ji dest me hat me hewl da ku wergera wan ya Kurmancî li gor ya eslî pêk bînin.

Her wiha Doskî diyar dike di nivîsîna deqa Lorî û wergera wê ya Kurmancî de ji wergera Sabah Kara ya sala 1998an sûd wergirtiye.

Di vê wergerê de 294 dubeytiyên esasî, 37 dubeytiyên berguman û xezeleke bi sernavê "Ez im Tahir" ya bi 8 beytî di dawiyê de heye. Di vê wergerê de metnê Lorî û Kurmancî li rû hevdu hatiye bicihkirin. Ev ji bo muqayeseyê dibe hêsanî. Wekî Doskî bi xwe jî diyar dike di vê wergerê de taybetiyên zimanê helbestê, wezn û serwa hatine parastin. Gava meriv vê wergerê dixwîne tehma metnekî klasîk yê Kurmancî dide xwîner. Bi raya me ji hêla wergerê, parastina reseniya ziman ve wergera herî serkeftî ev e. Jixwe Doskî bi xwe jî tîne ziman, diyar e ev werger ketiye bin bandora ya Sabah Kara û ev gava berawirdî tê kirin bi eşkere tê xuyanê. Lê ev werger ji ya Kara baştir bûye. Ev yeka jî bi pisporî û xebatên Doskî yên di warê şî'ra klasîk ya Kurdî tîne bîra mirov. Lewra Doskî heya niha bi dehan berhemên ji qonaxa klasîk ya Kurdî bi edîsyon kirîtkê ji nû ve ji bo çapê amade kirine û dane weşandin. Di vê wergerê de şop û rêça van xebatan xwe dide der.

3.3. Wergera Kadri Yıldırım

Wergera sisêyan ya dubeytiyan ya Kadri Yıldırım (1959-2021) e. Ev xebata bi navê *Espîdebazê Hemedanî: Baba Tahirê Uryan/Baba Tahirê Uryan Hayatî Görüşleri Diwanî* di sala 2013an de li Stenbolê di nav weşanên Avestayê de hatiye weşandin (Yıldırım, 2013).

Yıldırım di vê xebata xwe de di pêşgotinê de qala wergera xwe dike û diyar dike ku armanca wî ew e ku li ser jiyana helbest û fikra Baba Tahirê ku bi zaravayê Lorî gotiye û nivîsiye agahiyan bide. Li gor vê di vê xebatê de ji bilî eslê dubeytiyan bi Lorî, wergera Hewramî, Kurmancî û Tirkî heye. Metnê Lorî hatiye latînîzekirin, wergera Hewramî ya Baqî Şefîî ye û wergerên Kurmancî û Tirkî jî yên Yıldırım in. Yıldırım dibêje Şefîî di wergera xwe ya Hewramî de xwe spartiye nusxeya Destgirdî -çavkaniya Kara jî ev e- lê ji ber ku ji 360 û çend dubeytiyan hinek biguman in Şefîî ji wan tenê 292 dubeytî hildane diwana xwe û Yıldırım jî di wergera xwe de ev xebat ji xwe re wek çavkanî hildaye.

Yıldırım li ser nîqaşên dema bûyîna Baba Tahir disekine û dibêje bandora Baba Tahir li ser Omer Xeyam çêbûye. Her wiha beriya ku Îbn Erebbî (1165-1240) yê ku wekî mîmarê

fikra Wehdetî Wicûdê û Wehdetî Edyanê tê zanîn were dinyayê Baba Tahir qala vê nêrîne kiriye û di helbestên xwe de ev raman parastîye. Ji hêla din ve Yıldırim balê dikişîne ku her çendî Baba Tahir di “*Serenam*”a pirtûka firqeya Ehlê Heq de wekî kesekî ji wan bê nîşandan jî lê di berhema wî ya “*el-Kelîmatul-Qisar*” ya Erebî de tu şop û berateya nêrîna vê firqeyê yê wekî “*tenasux*” û “*xulûl*”ê nayên xuyanê. Bi gotina Yıldırim tenê şopa baweriya ku dibêje Xwedê beriya erd û esmanan “*dureke spi*” ya heftê hezar sal li ser avê maye afirandiye, di helbesteke Baba Tahir de tê dîtin û ev yek jî bi “*teoriya dura ontolojîk*” re tê têkildarkirin. Bi nêrîna Yıldırim, Baba Tahir kesekî şiyê mutedil e û li ser mezhebê Îsna Eşereya ji firqeya Îmamiye ye. Baba Tahir bi xwe jî xwe wekî “*pîr*”, “*rind*”, “*qelender*” û “*derwêş*” bi nav kiriye. Ev yeka nîşan dide ku kesekî mîstîk û pîralî ye.

Ev berhema Yıldırim ji du beşên sereke pêk tê û di beşa pêşîn de li ser jiyana Baba Tahir, nav û nasnavên wî, têkiliya wî ya bi Yaresanî/Ehlê Heq û tesewifê agahî tînin dayîn, der heqê berhem û naveroka wan de tesbît tînin kirin. Li ser Kurdbûna Loran û her weha Baba Tahir ji *Şerefnameya Şerefxanê Bedlîsî* (1543-1603) û *Qamusul-‘Elama Şemseddîn Samî* (1850-1904) delîlan nîşan dide ku Lorî Kurdî ye û Lor jî Kurd in. Nêrîna Baba Tahir ya li dinyayê, naverok, têgeh û sembolên hizrî û siruştî yê emilandine bi nimûneyên ji helbestên wî hatine şîrovekirin. Der heqê lêkolîn, xebat û wergerên dubeytiyan de bibliyografiyek hatiye dayîn. Yıldırim pêvajoya berhevkerin, weşana dubeytiyan li ber çavan radixe. Bi kurtî behsa destêwerdan û guherandina li ser zimanê helbestan dike. Herî dawîn jî qala wergerê tînin kirin. Li gor vê di ve xebatê de 292 dubeytî bi Lorî, Hewramî, Kurmancî û Tirkî cih digrin. Wergera Kurmancî û Tirkî bi destê Yıldırim hatine kirin û metnê Lorî û Hewramî jî bi destê Yıldırim hatiye latînkirin. Yıldırim dibêje hewl daye ku taybetiya ziman were parastin û werger bi vê hişmendiyê hatine amadekirin (Yıldırim, 2013: 7, 96).

Di nav hersê wergerên Kurmancî de li ser Baba Tahir, berhemên wî, lêkolîn û xebatên di vê mijarê de herî zêde agahî di pirtûka Yıldırim de hene. Ji ziman û pergala vê xebatê tînin fêmkirin ku hinekî bi lez hatiye amadekirin. Dîsa jî bi vê xebatê xwînerêkî ji rêzê dikare bibe xwedî agahiyên giştî. Ev taybetî, vê xebata Yıldırim ji yê din cuda dike. Lê zimanê beşa lêkolînê ya destpêka pirtûkê ne Kurdî ye û bi Tirkî ye. Ev yek jî vê wergerê ji herdu wergerên din cuda dike. Meriv dikare bibêje ev werger xebateke pîrzimanî ye. Lewra dema dubeytiyên Baba Tahir hatine dayîn bi dor Lorî û wergera wan ya Hewramî û peyra Kurmancî û Tirkî hatiye dayîn.

Zimanê wergerê gava bi wergera Kara û Doskî re bê muqayesekirin qels tê xuyanê. Di herdu wergerên navborî de ji bo wezn, qafiye û form neguhere hewl hatiye dayîn. Heta jimara kiteyan, rêza serwayan li gor metnê orijînal hatiye edilandin. Lê Yıldırim her çendî guh dabe serwayan jî ji hêla form, ziman û jimara kiteyan de serbest tevgeriyaye. Ji şêklê bêtir bala xwe daye ser maneyê û ji bo maneya helbestê bîne ziman xebitiye.

Wekî li jor jî hat destnîşankirin di esasê xwe de jêdera sereke ya hersê wergeran jî nusxeya Wehîd Destgirdî ye. Lê gava meriv jimara dubeytiyan, rêza wan dinihêre cudahî di navbera wan de heye. Heke qala dubeytiyên sereke bînin kirin di wergera Kara de 296, di ya Doskî de 294 û di ya Yıldırim de jî 292 dubeytî hene. Her wiha ji ber dubarebûn, tevlihevî û cudahiyan jimara xezelan jî hevdu nagire. Di wergera Yıldırim de xezel di beşa pêşîn de hatine dayîn, lê wergera wan ya Kurmancî tune ye.

4. Ji Çend Aliyan Ve Berawirdiya Wergeran

4.1. Ji Hêla Ziman Ve

Ji bo ku em bikaribin di navbera werger, ziman û taybetiyên wan de muqayeseyekê bikin, emê ji wergeran her yekê pênc dubeytiyan bidin ber hevdu.⁵ Bi vî awayî li ser çawaniya zimanê wergeran derfeta nixandî û muqayeseyê dê çêbe.

Kara

Bedena min derdkêş e, ey Îlahî
Dilê min hesretkêş e, ey Îlahî
Ji şewqa war û derdê xerîbiyê
Agir sînga min de ye ey Îlahî (1)⁶

Bê te ya Reb bostan de gul venebe
Eger vebe, ti kes bêhna wê neke
Bê te kesê lêvê' xwe b'kenê veke
Ruwê xwe tim bi xwîna dil bişoye (2)

Şal lixwekim, kiras li bejna xwe kim
Gerîna çerxa felek temaşe kim
Bigerim hemû deryayan sertaser
Û avê li destê nankorê xwe kim (3)

Tu ku nexwediyî ilmê semawat
Tu ku neçûyî b'alyê xerabat
Tu ku kar û ziyana xwe nizanî
Tu kengî dighî yaran, heyhat heyhat (4)

Eger dil dilber be, ma dilber kî ye
Eger dilber dil be, navê dil çi ye
Ez dil û dilber tevlihev dibînim
Nizanim ku dil kî û dilber kî ye (5)

Doskî

Leşê min ey Xudaya derdemend e
Keserdar e dilê min dîl û bend e
Ji şewqa mesken û derdê xerîbiyê
Xuda.. pêta di vî singê de çend e! (1)

Di baxan bê te gul vebibit nebûye

⁵ Dubeytiyên hatin berawirdkirin her çendî heman metin bin jî di wergeran de rêza wan guheriye, lê me jimara wan di bin dubeytiyan de diyar kir da ku tevlihevî çênebe.

⁶ Reqemên li dawîya dubeytiyan rêza wan ya di çavkaniya destnîşankirî de nîşan didin, loma jimara rûpelan nehat diyarkirin.

Ku vebibit jî ji wê bêhnek nebûye
Gula bê te veket lêvan bi xende
Royê xo dê bi xûna dil bişûye (2)

E, dê xemlê li xo kem şalê bestim
Li seyra çerx û dewranê bi qestim
E, dê sehkem hemî derya seraser
Bişom da ji bînemek ez herdu destim (3)

Nexwendabî ji bo ilmê semawat
Nekey tu carekê qesta xerabat
Mifayê xo, ziyana xo, nezanî
Wîsala yar û ehbaban te heyhat (4)

Eger dil dilber e bêje: Kî ye dil?
Weger dilber dil e bêje: Çi ye dil?
Dil û dilber dibînim ez li hev tîn
Nizanim lew kî ye dilber kî ye dil! (5)

Yıldırım

Laşekî min ê derdkêş heye Xwedêyo
Dilekî min ê hesretkêş heye Xwedêyo
Ji ber xerîbiyê bêrîkirina yar û war
Sîngekî min ê agirêş heye Xwedêyo (2)

Bê te ya Reb, di bax de gul venabe
Bila tu kes wê bihn neke eger vebe
Kî bê te ji bo kenîne lêva xwe veke
Rûyê xwe naşo ji xwîna dilê xwe (3)

Ez şal girê bidim û li xwe bikim qedek
Ez bibînim çawa digere çerx û felek
Ez bigerim li ava deryayê ser û bin
Pê bişom du destên mirovê bînemek (1)

Tu yê ku te nexwendiyê ilmê asîmanan
Tu yê ku tu neçûyî aliyê meyxaneyan
Tu yê ku tu venaqetîna kar û zirara xwe
Tu dê çawa bigîjî yarê, eman ha eman! (4)

Eger dil dilber e gelo dilber kîjan e?
Û eger dilber dil e gelo navê dil kîjan e?
Ez dil û dilberê di nav hev de dibînim

Ez nizanim dil kîjan e, dilber kîjan e (5)

Xebata Kara û Doskî ligel ku werger in bi giştî serkeftî ne û tehma helbesta klasîk ya Kurdî didin xwîner. Bi taybetî wergera Doskî mîna rasterast bi Kurmancî hatiye nivîsîn tê xuyanê û ji vê hêlê ve ji wergera Kara serkeftîtir e. Bo mînak di çarîna duduyan de wergera Kara herikbar nîne. Ligel vê heman dubeytî bi destê Doskî pir xweş û herikbar hatiye wergerandin. Her wiha wergera Yıldırım li gor wan herduyan qels e û kêmasiyên ku ji ber wergerê derdikevin holê di xwe de dihewîne. Wekî metnekî ku ji zewq û armancên edebî dût û xalî, tenê ji bo veguheztina wateyê hatiye wergerandin tê xuyanê. Heta li hin cihan wateya misrayan ji peywendê dût ketiye û guheriye. Bo mînak di misraya dawîn ya çarîna sêyem de kesê wekî “bênemek/nankor” tê tewsîfkirin bûye kesekî nediyar ango ne muxetab e, lêbelê di wergera Kara û Doskî de ew wesf îşaretî bi bal vebêj dike.

Di hersê wergerên Kurmancî de peyvên Erebi hatine bikaranîn û tu hewleke dijî wan nayê xuyanê. Lê bi qasî ku me dît peyvên Tirkî nehatine emilandin. Lêbelê peyvên hevpar yê Kurd û Faris bi kar tînin zehf in.

4.2. Ji Hêla Nêzîkbûna Metnê Eslî ve

Gava muqayeseyek di navbera hersê wergeran de tê kirin derdikeve holê ku Kara û Doskî xwe nêzî metnê esasî girtine û di warê bikaranîna peyvan de li gor wê tevgeriyane, lê Yıldırım di wergera xwe de li gor wergera Hewramî tev geriyaye. Ji bo mijar zelal bibe emê bo mînak ewil dubeytiyeke esil bi tîpên latînî bidin û peyra wergerên wê binêrin.

Baba Tahir

Te ke naxwandyê îlmê semawat
Te ke naburdeyî reh der xerabat
Te ke sûd û ziyane xwud nedanî
Bi yarûn⁷ key resî! Heyhat, heyhat! (4)⁸

Baqî Şeffî

Tû ke newanat îlmî asîman
Tû ke nekoten ate w meyxanan
Le yekit nedan xasî û xirawî
Aman key miyawî tû we nazaran (4)

Kara

Tu ku nexwedyê îlmê semawat
Tu ku neçûyiyî b'alyê xerabat
Tu ku kar û ziyana xwe nizanî
Tu kengî dîghî yaran, heyhat heyhat (4)

⁷ Ev peyva “yarûn” di xebata Kara û Yıldırım de wiha ye, lê Doskî ew wekî “yaran” nivîsiye. Bnr. Doskî, *Çarînen Baba Tahirê Uryan*, r. 8.

⁸ Di xebata Yıldırım de metnê orijînal hatiye latînîzekerin, me jî latîniya ji wê xebatê bi kar anî.

Doskî

Nexwendabî ji bo ilmê semawat
Nekey tu carekê qesta xerabat
Mifayê xo, ziyana xo, nezanî
Wîsala yar û ehaban te heyhat (4)

Yıldırım

Tu yê ku te nexwendiyê ilmê asîmanan
Tu yê ku tu neçûyî aliyê meyxaneyan
Tu yê ku tu venaqetîni kar û zirara xwe
Tu dê çawa bigîjî yarê, eman ha eman! (4)

Gava ev mînak bê nîrxandin ji wergeran ya herî zehf nêzî metnê orijînal ya Kara ye. Lewra wergera wî him ji hêla şêkil ve û him jî ji hêla serwayê ve pir dişibe metnê Lorî. Meriv dikare bibêje ku wergêr hema ji hêla bilêvkirina peyvên ve dest bi wergera xwe kiriye, rêza peyvên jî neguherandiyê, dest nedaye peyvên û bi hewla ku wan bike Kurmancî tev negeriyaye. Peyvên wekî semawat, xerabat, heyhat, ilm, yar û ziyane neguherandine. Bi vî awayî him şêkil û him jî mane hatiye parastin.

Ev helwest bi piranî di wergera Doskî de jî tê xuyanê. Di wergera wî de jî bi heman helwestê şî'r hatiye wergerandin. Piraniya peyvên hatiye parastin. Lê gava wergera Doskî û Kara bê berawirdkirin ya Kara hê bêtir nêzî metnê eslî ye. Doskî peyvên wekî wîsal, ehab, qest, mifa û carekê bi kar anîne. Ligel vê Doskî jî jimara kiteyan û şêklê serwayê mîna metnê eslî parastiyê.

Wergera Yıldırım bi piranî ji herdu wergeran cuda ye, wî jî serwa parastiyê, lê jimara kiteyan ya ku di metnê eslî û herdu wergerên Kurmancî de 11 ye di wergera wî de dibe 14. Lê wekî serwa di hersê wergeran de jî rêza “aaba”yê hatiye parastin. Wisa tê xuyanê ku Yıldırım hewl daye ku wergera wî ji herdu wergerên Kurmancî yê berê hatine weşandin cudatir be. Bi vî awayî peyvên cuda bi kar anîne. Loma peyvên wekî asîman, meyxane, eman hatine emilandin. Ji vê taybetiya xwe ji herdu wergeran cihê ye. Lê dema meriv bala xwe dide wergera Hewramî diyar dibe ku Yıldırım ketiyê bin bandora wê û ew peyvên navborî “asîman, meyxane û aman” yê di wê wergera Baqî Şefîî de derbas dibin emilandine. (Yıldırım, 2013: 102). Jixwe Yıldırım bi xwe jî qalê dike ku wî ji bo wergera xwe wergera Hewramî wekî jêder hildaye (Yıldırım, 2013: 7).

Bi giştî her çendî Kara û Doskî xwe nêzî metnê eslî bigrin jî di hin dubeytiyan de ev yek diguhere, ya Yıldırım ji hin aliyan ve nêzî ya eslî dibe. Bo mînak di dubeytiya li jêr de ev yek derketiyê holê.

Baba Tahir

Tenê mîhnetkeşî dîrum Xudaya
Dilê hesretkeşî dîrum Xudaya
Zi şoqe mesken û dadê xerîbî
Be sîne ateşî dîrum Xudaya (1)

Kara

Bedena min derdkêş e, ey Îlahî
Dilê min hesretkêş e, ey Îlahî
Ji şewqa war û derdê xerîbiyê
Agir sînga min de ye ey Îlahî (1)

Doskî

Leşê min ey Xudaya derdemend e
Keserdar e dilê min dîl û bend e
Ji şewqa mesken û derdê xerîbiyê
Xuda.. pêta di vî singî de çend e! (1)

Yıldırım

Laşekî min ê derdkêş heye Xwedêyo
Dilekî min ê hesretkêş heye Xwedêyo
Ji ber xerîbiyê bêrkirina yar û war
Sîngêkî min ê agirêkêş heye Xwedêyo (2)

Peyva Xuda ya di metnê eslî de di ya Kara de bûye Îlah, lê Yıldırım ew bi forma Kurmancî wekî Xwedê bi kar anîye. Her wiha hesretkêş, xerîbî, dil dîsa hatine parastin, ev di ya Kara de jî hene û ew peyva “şewqê” jî diparêze. Lê di vê dubeytiyê de Doskî peyvên wekî derdemend, keserdar, dîl, bende, pêt bi kar anîne. Her wiha peyva xerîbî, şewq û mesken jî emilandiye. Lê peyva Xuda bi kar anîye. Ji hêla serwayê ve rêza hersê wergeran jî “aaba” ne lê jimara kiteyan di wergera Kara û Doskî de mîna eslê wê 11 ye û lêbelê di wergera Yıldırım de jimara kiteyan li hev nagire. Dema kiteyên çarîna li jor tê hesabkirin jimara kiteyên misrayan bi dor 12, 13, 14 û 13 ye. Ev yeka jî nîşan dide ku Yıldırım bala xwe nedaye ser vê mijarê.

4.3. Ji Hêla Hevşibînê ve

Dem a muqayese di navbera wergeran de bê kirin tê dîtin ku hin dubeytî wekî hev hatine wergerandin, hinek gelekî ji hevdu dûr ketine. Ji bo wergerên pir dişibin hevdu ev mînaekeke baş e:

Sabah

Şev tarî û rê bi kevir û ez mest
Qedeh ket ji destê min û qe neşkest
Parêzê wê, xweş parêziyê dîke
Eger na, sed qedeh bê ketin şikest (6)

Yıldırım

Şev tarî ye, rê bikevir e, ez jî mest
Qedeh ji destê min ket û neşikest

Parêzvanê wê ew pir baş parastiye
Eger na, sed qedeh bê ketin şikest (8)

Wekî ku tê xuyan ji bilî çend guherînên piçûk wergera Yıldırım wekî ya Kara ye. Ji hela şekl, wate û peyvên hatine bikarînîn ve heman werger e. Lê divê ev yeka jî bê diyarkirin gava li deqa orijînal tê nêrîn, hevşibînên bi vî rengî di hin çarînan ji ber metnê jêder pêk hatine. Bo mînak çarîna Baba Tahir li gor çavkaniya berdest wiha ye:

Şeb tarîk û sengistan û mû mest
Qedeh ez dest mû uftad û neşikest
Nîgeharendeeş nîkû nîgehdaşt
Wer ne, sed qedeh neftade bişikest (6)

Wisa tê xuyanê ev hevşibîn ji bo hin çarînan mecbûrî ye. Heke bi taybetî ji bo ji metnê jêder cuda û dûrxistinê hewl neyê dayîn, werger û metnê jêder nêzî hev dimîne. Bi raya me ev jî nabe kêmasî, heta ji bo nêzîkbûna zaravayên Kurdî û ji hevdu fêmkirina Kurdan derfeteke baş e jî.

4.4. Ji Hêla ji Hevdu Dûrbûnê ve

Her wiha dubeytiyên ji hêla peyvên hatine bikaranîn ve ji hevdu dûr jî hene, emê ji bo wê jî dubeytiya li jêr nimûne nîşan bidin:

Kara

Şal lixwekim, kiras li bejna xwe kim
Gerîna çerxa felek temaşe kim
Bigerim hemû deryayan sertaser
Û avê li destê nankorê xwe kim (3)

Doskî

E, dê xemlê li xo kem şalê bestim
Li seyra çerx û dewranê bi qestim
E, dê sehkem hemî derya seraser
Bişom da ji bînemek ez herdu destim (3)

Yıldırım

Ez şal girê bidim û li xwe bikim qedek
Ez bibînim çawa digere çerx û felek
Ez bigerim li ava deryayê ser û bin
Pê bişom du destên mirovê bînemek (1)

Wergera vê çarînê di hersê wergeran de ji hêla wateyê ve -ji bilî misraya dawîn- nêzî hev e, lêbelê ji hela peyvên emilandî û şekl ve ji hevdu cuda ne. Heke bi baldarî û hûrgilî neyê nirxandin, nayê fêmkirin wergera heman metnê ye. Ji hela din ve di misraya dawîn de

kesê ku bi “bênemekiyê” tê pênasekirin kesekî nediyar e, lêbelê di wergera Kara û Doskî de ew wesf îşaretî bi bal vebêj dike. Ev cudahiya ji hêla wateyê ve girîng e.

4.5. Ji Hêla Cudabûna Wateyê ve

Ev mînakên wergera ji hêla peyvan ji hev dûr bûn, lê wate hema bibêje yek e. Ji bilî van hin werger jî hene mane pir ji hev cuda ye. Bi tu awayî meriv nikare nêzî hev bike. Bo nimûne:

Kara

Xwezî bi yên here j'were cihê nakin
Qe ti tiştî nanvîsin û naxwînin
Weku Mecnûn berê xwe didin çolê
Ahûyan didin hev û diçêrînin (28)

Doskî

Xwezîka yên ji her wer naderînin
Çu herfan ew nezanin qet bixwînin
Wekî Mecnûn serî didanin beyaban
Xezalan ew diden ber xo diçêrînin (28)

Yıldırım

Xwezî bi kesên ku ker ji bar nas nakin
Ne karin herfekê binivîsin ne bixwînin
Mîna Mecnûn berê xwe didin çolê û
Li van çiyayan bi xezalan re diçêrin (24)

Di misraya pêşîn de wergera Kara û Doskî yek e û dibêje xwezî bi wan kesan ku herê û bêyê jî nas nakin, fêm nakin. Helbet li vir rexneyek li wan kesan tê kirin ku feraset û fehmê wan kême e. Lê di wergera Yıldırım da ev peyva “her/e” dibe ker û peyva ber/wer/e jî dibe bar. Min bi xwe sedema vê cudahiyê fêm nekir. Lewra ez nizanim her çawa dibe “ker” wekî em dizanin di Farişî de ker wekî “xer / خر ” tê nivîsandin. Wekî din di Zazakî de ji bo ker “her” tê gotin. Gelo di Lorî de ji bo ker “her” tê gotin? Heke wisa be herdu wergerên din çima ew wisa fêm nekirine? Herdu misrayên navîn bi mane nêzî hev in lê di misraya dawîn de jî maneyek cuda derdikeve holê. Di herdu wergerên pêşîn de “ew kesê mijara helbestê” li çolê mîna Mecnûn xezalan diçêrîne, lêbelê di wergera Yıldırım de ev kes li çiyayan “tevî xezalan diçêre”. Ev herdu wate ji hevdu pir dûr in.

Di navbera van hersê wergeran de cudahiyên bi vî rengî yên ji hêla wateyê ve hene. Ji ber sînore vê xebatê em nikarin li ser hemûyan rawestin.

5. Encam

Dema li wergera Kara tê mêzekirin derdikeve holê ku seba parastina wezn, serwayê hewl daye û zimanê wergera wî ji deqa jêder zêde ne dûr e û heta li gelek cihan heman peyv hatine bikaranîn, rêz û hevoksazî jî hatiye raçavkirin. Wergêr li pey peyvên cuda neketiye, ji bo renekî nû bide xebata xwe û ji metnê eslî dûr bikeve nexebitiye. Berevajî vê heya ji dest hatiye xwe nêzî esl girtiye. Ev yek jî tehmeke şî'ra klasîk dide wergera Kara. Lêbelê ji ber ku wergêr li hin cihan ji bo wezn û serwa li hev bê, serbest tevgeriyaye, loma hinek peyv û hêmanên di eslê helbestan de hene bi kar neanîne. Ligel ku wergera pêşîn ya dubeytiyên Baba Tahir ya Kurmancî ye jî bi giştî xebateke serkeftî ye.

Doskî jî wekî Kara di wergera xwe de taybetiyên zimanê dubeytiyan, wezn û serwayên wê parastine. Gava meriv vê wergerê dixwîne tehma metnekî klasîk yê Kurmancî dide xwîner. Bi raya me ji hêla wergerê, parastina reseniya ziman ve di nav wergerên hatin nirxandin de ya herî serkeftî ev e. Doskî bi xwe jî tîne ziman, ev werger ketiye bin bandora wergera Kara û ev yeka gava berawirdî tê kirin pir eşkere tê xuyanê. Ango ji ber ku ji wergera beriya xwe sûd wergirtiye, ji wê baştir bûye.

Di nav sê wergerên Kurmancî de herî zêde agahî di pirtûka Yıldırım de hene. Lêbelê ji ziman û pergala xebatê tê fêmkirin ku hinekî bi lez hatiye amadekirin û loma nirxandinên sethî û hin şaşiyên rastnivîsê hatine kirin. Ligel vê jî xwîner der heqê mijarê de dikare bibe xwedî agahiyên giştî. Lê zimanê beşa lêkolînê ya destpêka pirtûkê ne Kurdî ye û bi Tirkî ye. Ev yek jî vê wergerê ji herdu wergerên din cuda dike. Meriv dikare bibêje ev werger xebateke pîrzimanî ye. Lewra dema dubeytiyên Baba Tahir hatine dayîn ewil Lorî û ji dû wê re wergera Hewramî, Kurmancî û Tirkî hatiye dayîn.

Zimanê wergerê gava bi wergera Kara û Doskî re tê muqayesekirin ji hêla edebî ve qels tê xuyanê, heta ya herî xerab e û ji zimanê edebiyata klasîk dûr ketiye. Ji şekl bêtir bala xwe daye ser maneyê. Her wiha di hin beşan de ji hêla wateyê ve jî ji yên din cuda ye. Di herdu wergerên navborî de ji bo wezn, serwa û form neguhere hewl hatiye dayîn. Heta jimara kiteyan, rêza serwayan li gor metnê orijînal hatiye edilandin. Lê Yıldırım her çendî guh dabe serwayan jî ji hêla form, ziman û jimara kiteyan de serbest tevgeriyaye.

Çavkanî

- Adak, A. (2013). *Destpêka Edebiyata Kurdî*. Stenbol: Nûbihar.
- Bey, M. E. Z. (1998). *Kürt ve Kürdistan Ünlüleri*. çev. M. Baban-M. Yağmur-S. Kutlay. Swêd: Weşanên Apec.
- Çelik, A. F. (2015). "Bâbâ Tâhir-i Hemedânî Divanının Mehdî-i Hamîdî Nüshasında Geçen Dobeytileri ve Türkçe Tercümesi". *Doğu Esintileri Dergisi*, 3: 247-293.
- Sağlık, H. (2018). "Kalenderî Bir Sûfî Olarak Baba Tâhirê Uryan". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 2 (20): 708-723
- Çolîg, F. (2016). *Dîwonê Baba Tahirê Uryan'î*. Stenbol: Astun.
- Doskî, T. Î. (2010) *Çarînen Baba Tahirê Uryan*. Duhok: Sentera Vekolînên Kurdî li Zanîngeha Duhokê.
- Rûhanî, B. M. (2017). *Kürt Meşhurları Tarihi*, (cilt 1). çev. Hatice Yılmaz Arslan. Stenbol: Hîvda.
- Sagıç, F. H. (2014). *Dîroka Wejeya Kurdî*. Stenbol: Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê.

Uryan, B. T. (2010). *Dubeytî*, wer. Sabah Kara. Stenbol: Nûbihar.

Yavuzer, M. N. (2016). *Baba Tahir di Wêjeya Kurdî de*. Teza Lîsansa Bilind ya Çapnebûyî. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Yazıcı, T. (1991). “Baba Tahâr-i Uryân, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (cilt 4). Stenbol.

Yıldırım, K. (2013). *Baba Tahirê Uryan Hayatı Görüşleri Diwanı*. Stenbol: Avesta.

<http://bianet.org/Kurdi/biamag/188275-diwana-dubeyti> (23.03.2018)

<http://www.iranicaonline.org/articles/baba-taher-oryan> (23.03.2018)

https://en.wikipedia.org/wiki/Zaro_Aga (23.03.2018)